

УДК 811.111'243

СУЧАСНИЙ УРОК В МУЗЕЯХ ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

Марія Васишин

У статті проаналізовано особливості організації та проведення уроків у музеях художньо-мистецького профілю України і Польщі. Визначено основні типи музейних уроків, методи та прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів у середовищі музею. Обґрунтовано значення музейних уроків для розкриття творчого потенціалу учнів.

Ключові слова: музейний урок, музеї художньо-мистецького профілю, музейне середовище, типи музейних уроків, інтерактивні методи.

Музеї України і Польщі все більш активно переймають місію освітніх установ, інтегрованих у систему традиційних освітніх інститутів: дошкільних, шкільних та вищих навчальних закладів. Унікальність музею полягає в тому, що він може надавати одночасний вплив на інтелектуальну, емоційну і моральну сферу особистості, активізуючи чуттєве сприйняття, особистий досвід і стимулюючи ціннісне ставлення людини до оточуючого світу. Такий вплив найбільш ефективно реалізується у довготривалих комплексних освітніх програмах, заснованих на нових педагогічних технологіях. З метою упровадження сучасних педагогічних технологій у простір музею виникає необхідність розробки та аналізу сучасних форм, методів і прийомів педагогічної взаємодії у музеях художньо-мистецького профілю України і Польщі.

Дослідженнями різних аспектів музейно-педагогічної діяльності займалися Т. Белофастова, Л. Гаїда, Ю. Ключко, З. Шинчук, К. Кобцев, С. Михайличенко, О. Топилко, Й. Скутнік, Л. Турос, Я. Бишевські та ін. Зокрема, вивчення методики музейно-педагогічної діяльності стало предметом досліджень польських і вітчизняних мистецтвознавців, психологів, педагогів і методистів О. Караманова, І. Ласкій, М. Скирди, Н. Мартем'янової, І. Шеренгового, Р. Патер, Я. Бишевського, М. Шельонга та ін. Їхні праці присвячені розробленню ефективних форм і методів роботи з учнями в музеї у ході створення сучасних музейно-педагогічних програм і проектів. Проте бракує досліджень, які б містили рекомендації з використання різноманітних педагогічних технологій у процесі підготовки та проведення музейних уроків для школярів усіх вікових категорій в музеях мистецького профілю.

Метою статті є вивчення та аналіз сучасної форми педагогічної взаємодії в музеї – музейного уроку із використанням інтерактивних методів і прийомів навчальної діяльності учнів (на прикладі України і Польщі).

Останніми роками можна побачити значне збільшення кількості різноманітних музейних програм і проектів, створених для учнівської аудиторії в музеях художньо-мистецького профілю України і Польщі. Серед них варто

виділити: екскурсії-лекції, екскурсії-дискусії, екскурсії-мандрівки, зустрічі з видатними постатями, музейно-педагогічні фестивалі, дні народження у музеї. Зазначені спеціалізовані систематичні форми діяльності музею мають на меті як інформування, так і формування умінь і навичок пошукової діяльності у дітей різного віку та сприяють формуванню мистецької культури учнів.

Однак власне педагогічна функція діяльності музею переважно реалізується у формі музейного уроку, який передбачає залучення підростаючого покоління до культури свого народу через музейні предмети та може застосовуватись у поєднанні з вивченням навчальних дисциплін загальноосвітньої школи.

Говорячи про урок в музеї художньо-мистецького профілю, варто зазначити, що до цих музеїв ми відносимо музеї образотворчого, декоративно-прикладного, народного, сучасного мистецтва, а також художні та художньо-промислові музеї [4, с. 42]. Зазначимо, що в музеях художньо-мистецького профілю України проводять музейні уроки з різних предметів шкільної програми, – від художньої культури, історії, християнської етики, української мови та літератури до уроків біології, хімії, математики і навіть інформатики.

Проведення уроку в музеї передбачає створення спеціального навчального середовища, яке б сприяло ґрунтовнішому засвоєнню знань учнями та застосуванню їх у практиці освітньої діяльності. Під терміном музейне середовище ми розуміємо певну сукупність музейних предметів, які використовують у процесі музейно-педагогічної взаємодії.

Музейне середовище не тільки стимулює пізнавальну діяльність учнів та сприяє їх усебічному розвитку, а й розкриває значення аутентичних музейних предметів, мотивує до самостійного пошуку інформації. При цьому змінюється місце учнів в навчальному процесі: якщо під час шкільного уроку учень виступає об'єктом педагогічного впливу, то в ході музейного уроку учень, самостійно включаючись у творчий пошук, виступає як суб'єкт педагогічного процесу [1, с. 135].

Музейний урок – це урок в музеї або на музейній виставці з використанням інтерактивних технологій для різновікових категорій учнів. Музейний урок організують із метою набуття учнями знань з певної навчальної програми або ж з метою закріплення й поглиблення вмінь і навичок, отриманих на звичайному уроці.

Особливість музейного уроку в Україні полягає в реалізації завдань шкільної освіти в освітньому середовищі музею, що потребує серйозної попередньої підготовки учителя, екскурсовода (музейного педагога) та школярів. Саме на цьому етапі розробки уроку часом виникають суттєві труднощі, пов'язані з тим, що вчитель не володіє інформацією про музейні експонати, які можуть бути використані у ході музейного уроку, а музейний працівник не знає змісту навчальних програм шкільних предметів для різних вікових категорій школярів. У такому випадку важливим аспектом залишається встановлення співпраці між шкільним педагогом та екскурсоводом, які лише шляхом об'єднання зусиль можуть ефективніше реалізувати освітній потенціал музеїв. Однак головна роль у розробленні музейного уроку належить саме

шкільному педагогу, який створює план-конспект уроку, відбирає експонати, що найкраще характеризують тему уроку, створює дослідницькі завдання для удосконалення знань і вмінь учнів та здійснює подальший контроль результатів навчальної діяльності.

У Польщі взаємодія школи і музею має переважно неформальний характер, що зумовлює розвиток творчого потенціалу особистості учнів, активний аналіз мистецьких творів, узагальнення життєвого досвіду та співвідношення його з системою цінностей, які історично склалися у цій державі. Усі найбільші музеї художньо-мистецького профілю Польщі пропонують уже сформовані музейні уроки та практичні заняття різної тематики (про що свідчить наповненість їх сайтів), які передбачають ознайомлення учнів із образотворчим, декоративно-прикладним та сучасним мистецтвом регіону, в якому вони проживають.

Музейний урок в Польщі (*Lekcja muzealna*) – це проблемний урок, який активізує мисленнєву діяльність учнів та спонукає їх до активної участі у розв’язанні проблемних завдань. Істотною перевагою цього типу уроку є діалог педагога з учнями, у ході якого відбувається обмін питаннями, які збуджують думку, мобілізують до виконання дослідницьких завдань та подальшого вивчення нового матеріалу.

Практичне заняття у музеї (*Warsztaty muzealne*) – це інтегроване заняття, що проводиться у виставкових залах музею або у спеціально відведеному приміщенні музею, і передбачає використання різних форм активізації пізнавальної діяльності учнів: ігрових ситуацій, театралізації, виконання творчих завдань і має дидактично-виховний характер.

У ході наукового пошуку нами встановлено, що в Україні найчастіше використовуються такі типи музейних уроків:

1) Урок-екскурсія (проводиться з метою ознайомлення учнів із певними особливостями обраної теми і спрямовує їх до виконання творчого завдання).

2) Сіті-квест (передбачає пізнавальну прогулянку містом із поетапним розв’язанням дослідницьких завдань).

3) Інтегрований урок (проводиться з метою розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах).

4) Бінарний урок (передбачає поєднання двох навчальних предметів, проводиться з метою розкриття міжпредметних зв’язків).

Вибір відповідного типу музейного заняття залежить від теми й мети уроку та вибору музейних експонатів, які визначатимуть основний інформаційний і навчальний зміст. Вони мають бути з яскравими, виразними, та особливими характеристиками. Безпосереднє сприйняття музейного експонату сприяє усвідомленню учнями навчального матеріалу, формує загальну уяву про складні міжпредметні зв’язки і узагальнені поняття. Отож важливо за декілька днів до проведення уроку відвідати музей, визначити об’єкти демонстрацій або детальних обговорень, обрати місця зупинок, визначити маршрут [5].

Результатом підготовки вчителя до музейного уроку є формування його структури. Структура музейного уроку в Україні за своїм змістом загалом не відрізняється від структури шкільного уроку й передбачає вибір теми, обґрунтування мети уроку, організаційний момент, оголошення теми і мети уроку, мотивацію навчальної діяльності, повідомлення матеріалу вчителем чи екскурсоводом, виконання дослідницького завдання, закріплення і систематизацію знань у ході обговорення спостережень і результатів, підбиття підсумків уроку та оголошення домашнього завдання.

Варто зазначити, що, на відміну від шкільних, музейні уроки мають супроводжуватися елементами емоційного і фізичного розвантаження: іграми, пошуковими питаннями і завданнями, що відбираються вчителем диференційовано, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Проведення музейних уроків та практичних занять у музеях Польщі характеризується розробкою тематичних програм для всіх вікових категорій учнів. Відмінність полягає лише у виборі методів: для молодших школярів використовують ігрові форми взаємодії; для школярів середнього та старшого шкільного віку – елементи театралізації та рольові ігри, майстер-класи. Важливо відмітити, що відповідні форми взаємодії обирає та реалізує музейний педагог, у той час як шкільний педагог відіграє роль спостерігача й фактично не втручається у перебіг заняття.

Зауважимо, що в музеях як Польщі так і України широко застосовується інтерактивна взаємодія учнів і педагога та учнів між собою, що реалізує ідею групового навчання, де учень і вчитель є рівноправними суб'єктами. Організація такої взаємодії передбачає моделювання проблемних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. [6, с. 13]. Ґрунтується інтерактивне навчання на прямій взаємодії з навчальним середовищем музею, і є реальністю, в якій учасники процесу віднаходять для себе власну сферу досвіду та практичної діяльності.

На думку О. В. Караманова: «Інтерактивність виступає в якості базового принципу музейно-педагогічної діяльності і акцентує увагу на необхідності створення ефективного дидактичного середовища в музеї, його рівень визначається швидкістю і зручністю у досягненні навчальних, розвивальних та виховних цілей навчальної діяльності...» [3].

В інтерактивному середовищі музею педагог повинен бути організатором процесу навчання, консультантом, який формує зв'язки між учнями, спонукає їх до взаємодії та співпраці. При цьому здійснюється постійна зміна режимів діяльності: гра, дискусія, робота в малих групах, невеликий теоретичний блок (міні-екскурсія, міні-лекція). Для більшої активізації пізнавальної діяльності учнів педагог може використовувати такі прийоми, як:

- «здивування» (співставлення двох музейних експонатів, під час споглядання яких школярі визначають такі спільні риси, що викликають подив);

- «інтелектуальний штурм» (робота учнів в міні-групах, кожній з яких ставиться запитання: «Чого не очікували?»);
- «головна життєва мудрість» (група повинна підготувати висновок, висловити трьома-чотирма реченнями головну думку);
- «повчальна мудрість» (складання двох-трьох проблемних адресних запитань, які можна поставити учневі, вчителю, музейному працівнику);
- «бенефіс музейного експоната» (учням пропонується провести міні-екскурсію, використовуючи один експонат) [5].

Зазначене вище спрямовує нас до вибору відповідних методів музейно-педагогічної взаємодії, серед яких найчастіше використовуються як загально-педагогічні (розповідь, бесіда, пояснення, коментар) так і власне музейно-педагогічні (порівняльний аналіз, метод випереджувального заохочення, метод розглядання музейних експонатів). Наприклад, метод розглядання музейних експонатів можна використати під час сприймання картини будь-якого живописного жанру. Для цього можна запропонувати учням зрозуміти мову цієї картини (ті думки, почуття, що зашифрував художник у своєму творі), або описати образи героїв картини – дати їм словесну характеристику, виходячи з «дії» в картині, описати можливі риси характерів персонажів. Це завдання змусить дітей не тільки бачити картину у цілому, а й придивитися до її окремих частин, деталей. І, нарешті, можна запропонувати дітям оживити картину – озвучити її від імені кожного персонажу. [2, с. 104].

У роботі музеїв України і Польщі широко застосовуються різноманітні ігри не тільки з дітьми дошкільного віку, але й з молодшими школярами та підлітками. Якщо для дошкільнят більш прийнятні прості рольові і предметні ігри, то для молодших школярів гра у музеї має більш складний зміст, завдання. Ігрова діяльність старших підлітків враховує те, що їхній інтерес концентрується на світоглядних аспектах. У процесі гри вони відчують себе носіями тієї чи іншої культури, ідеології, громадянами певної держави. Таким чином, гра в музеї у синтезі з мистецтвом виступає своєрідним механізмом «входження» людини в культуру; її мета, зміст визначаються в залежності від вікових особливостей музейної аудиторії. У музейному середовищі можливим є використання різних видів гри (предметні, сюжетні (рольові, ігри-драматизації), рухливі, інтелектуальні і дидактичні); у відповідності до цього застосовуються й різні методики, які передбачають одночасне використання декількох модифікацій ігрового методу [1, с. 141].

На нашу думку, ефективним на музейному уроці буде поєднання ігрової та навчальної форм діяльності. Цей підхід може бути реалізований через створення педагогом дидактичних матеріалів для учнів, що містять декілька запитань та схематичні малюнки до одного чи кількох музейних предметів, які дитина повинна знайти в експозиції, детально проаналізувати і дати відповіді на запитання. Іноді в них можуть бути прохання обрати, намалювати предмети, які сподобалися та пояснити чому; пригадати вірші, які при цьому спадають на думку. У руслі нашої проблематики важливим також є широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери навчання, що вимагає нетрадиційних варіантів подання матеріалу – розробки засобів

навчання в електронному вигляді. Для підвищення ефективності навчання, залучення до навчального процесу сучасних технологічних рішень, розвитку зацікавленості учнів у навчанні доцільно використовувати новітні розробки в галузі інформаційно-комунікаційних технологій – електронні навчальні посібники, проектори, мобільні телефони, планшети та інші гаджети. Вони дозволяють працювати як у режимі індивідуальної підготовки до заняття, так і під час колективного вивчення нової теми за допомогою всесвітньої мережі Internet.

Сучасні мультимедійні засоби усе більше використовуються у музейно-виставковій діяльності. Застосування мультимедіа покликане доповнити зміст експозиції і пробудити інтерес у сучасного відвідувача. Однак їх використання може бути надмірним і часто необґрунтованим, що призводить до втрати сенсу музейної комунікації – безпосередньої взаємодії із музейними об'єктами, витворами мистецтва, артефактами [7, с. 20].

Серед музеїв Польщі, які ефективно й різнопланово застосовують можливості нових інформаційних технологій, виділяємо Музей Палацу Короля Яна III у Вілянупі. Працівники цього музею розробили курс тематичних мультимедійних підручників і фільмів у системі e-learning, які містять зображення найцікавіших музейних експонатів, коротку інформацію про них, цікаві питання і творчі завдання, що дає можливість для дистанційного навчання та самонавчання учнів. Окрім того, у цьому музеї організовано цикл «прогулянок» у парковій зоні поблизу музею, що значно розширює освітній потенціал музею через розкриття його нових якостей і можливостей [8].

Отже, на основі проведеного дослідження, нами встановлено, що уроки в музеях художньо-мистецького профілю України і Польщі мають свої відмінності. Вони полягають у різних підходах до організації музейної взаємодії. Зокрема, проведення музейних уроків в Україні передбачає здебільшого орієнтацію на академічну, формальну освіту, яка реалізує освітні й виховні завдання певного предмета шкільної програми у середовищі музею та формує усвідомлені та переосмислені знання, що міцно фіксуються у пам'яті. Натомість музейні уроки і практичні заняття в Польщі відбуваються у межах неформальної освіти й володіють значним творчим та розвивальним потенціалом, стимулюють учнів до наукового пошуку й фактично реалізують принцип «навчання протягом життя».

Використання інтерактивних методів навчальної діяльності на музейних уроках в Україні і Польщі сприяє формуванню пізнавальних інтересів школярів, їх життєвих компетенцій, а уміле поєднання традиційних та інтерактивних прийомів навчальної діяльності забезпечує високу ефективність музейних уроків, бажання дітей пізнавати нову цікаву інформацію та належний рівень навчальних досягнень школярів.

Перспективами подальших досліджень даної проблематики можемо визначити: необхідність теоретичного узагальнення інноваційних форм і методів роботи з учнівською аудиторією у музеях Польщі з метою подальшого упровадження їх у практику освітньої діяльності музеїв України.

Список використаних джерел:

1. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру / Дис. канд. пед. наук: 13.00.06 / Київський національний університет культури і мистецтв. / Т. Ю. Белофастова. – К., 2003. – 187 с.
2. Демиденко В. В. Мистецтво у світоглядному вихованні (формування світоглядних уявлень підлітків на уроках літератури, музики, образотворчого мистецтва): навч. посібник для студ. ВНЗ / В. В. Демиденко. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2008. – 200 с.
3. Караманов А. В. Организация интерактивной музейной среды: от методов к моделям / А. В. Караманов // Вопросы музеологии. – 2012. – № 02(6). – С. 171–178.
4. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
5. Навчання у музеї: Що? Де? Як? Чому? Навіщо? / Укл. В. Олійник, Т. Ольшанецька. – Львів, 2013.
6. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
7. Pater R. Muzeum w przestrzeni edukacji otwartej, Biuletyn Programowy NIMOZ. / R. Pater. – Warszawa, 2012. – Nr 5. – S. 18–24.
8. Музей Палацу Короля Яна III у Вілянйві. Режим доступу: http://www.wilanow-palac.pl/e_learning_3.html